

Pierre Clastres, ARCHEOLOGY OF VIOLENCE. *Semiotext(e)*, Los Angeles 2010, 336 s.–

Kniha *Archeologie násilí* vyšla úplně poprvé v roce 1980 ve Francii (*Archéologie de la violence: La guerre dans les sociétés primitives*) jako posmrtně vydaný soubor textů od francouzského etnologa Pierra Clastrese (1934–1977). Recenzovaná kniha je druhým vydáním Clastresových esejů v anglickém jazyce, od prvního vydání v roce 1994 obohaceným o excellentní úvod od Eduarda Viveiros de Castro. Přestože se tedy nejedná o publikaci v pravém slova smyslu „novou“, dovolil bych si tvrdit, že jde o publikaci významnou: znovu totiž zpřístupňuje anglicky hovořícímu (resp. čtoucímu) publiku významnou kapitolu nejen v jihoamerické etnologii, nýbrž šířeji, v politické antropologii, či dokonce nejobecněji, v sociální teorii.

Pierre Clastres může být české odborné veřejnosti znám překladem své knihy *Kronika indiánů Guayakí* (vydavatelství Argo, Praha 2003; původně francouzsky 1972), možná též prostřednictvím slavné monografie *La Société contre l'État (Společnost proti státu)*, původně 1974), ve které poprvé zformoval svoji teorii *primitivních společností*. *Archeologie násilí* na *Společnost proti státu* v mnohém navazuje, přesněji řečeno dříve nastíněná témata dále rozpracovává; netvoří ucelenou monografii, ale spíše soubor již dříve publikovaných esejů, recenzí, předmluv a kapitol plánované (ale následkem autorovy předčasné smrti nikdy nedokončené) monografie, které se tematicky točí kolem Clastresova ústředního tématu: teorie primitivních společností, obecněji kolem teorie lidské společnosti.

Ústřední teze Clastresova díla je poměrně nekomplikovaná, byť v mnohém „staví na hlavu“ dosavadní myšlení o přírodních národech: podstata tzv. primitivních společností nespočívá v tom, že by to byly – v evolucionistickém smyslu – „před-státní“ společnosti, nýbrž – v politickém smyslu – „proti-státní“ společnosti. Primitivní společnosti se podle Clastrese vědomě brání ustavení a institucionalizaci nerovností mezi lidmi, neboť by to nevyhnutelně vedlo ke zformování Státu (jakožto mocensky centralizované a na nerovnosti mezi lidmi založené formě organizace společnosti). Tento vzdor vůči státu (odtud Clastresova teze *společnosti proti státu*) se děje prostřednictvím institucionalizovaného násilí v podobě permanentní války. Jednotlivé „molekuly“ primitivních společností, které jsou tvořeny prostorově separovanými příbuzenskými jednotkami, jsou ve vztahu k okolním „molekulám“ v permanentním válečném stavu: vzájemně uzavírají mírové smlouvy, vzápětí je však bezdůvodně porušují, bez varování se napadají a bojují spolu. Násilí a válka je pro primitivní (to jest nestátní) společnosti nejen typická, nýbrž konstitutivní: permanentní válka je nástrojem prostorové a společenské segmentace, což má za následek likvidaci podmínek pro zformování širší politické organizace mezi jednotlivými „molekulami“: v rámci existence širší politické organizace by totiž hrozilo reálně nebezpečí toho, že by se někdo „chopil“ moci na úkor ostatních členů a následně by pod svým vedením zformoval státní organizaci založenou na centralizaci moci, bohatství a monopolizaci násilí. Je to tedy (podle Clastrese intencionálně udržovaný) permanentní válečný stav, s nevyzpytatelnými a běžně porušovanými „mírovými smlouvami“,

což zabraňuje zformování státní organizace. *Společnost* proti státu se tedy projevuje jak *navenek* (prostřednictvím „centrifugální“ všudypřítomnosti války, která případný politický „celek“ dopředu segmentuje čili znemožňuje), tak *dovnitř*. Směrem dovnitř funguje primitivní společnost tak, že zbavuje své náčelníky reálné moci proto, aby nemohli moc ve svých rukou akumulovat. Náčelníci primitivních společností mají sice prestiž, postrádají však jakoukoliv moc a autoritu rozhodovat o životech ostatních lidí; jediné, co mají, je vlastní příklad a možnost hovořit za „společnost“ ve vztahu k vnějším elementům (= nepřátelským „společnostem“). Náčelníci své náčelnictví (které jim nezaručuje nic víc než prestiž) znovuzískávají v každodenní rovině tím, že důkladně ztělesňují ideály zastávané společností jako celkem: jsou to ideál rovnostářství směrem dovnitř a ideál válečnictví směrem navenek. Těmito dvěma politikami (*dovnitř* i *ven*) tzv. primitivní společnosti vzdorují tomu, aby v jejich lůně došlo – prostřednictvím institucionalizace nerovností mezi lidmi – ke zformování státních aparátů moci.

Na několika místech se Clastres ostře vymezil vůči tomu, co považoval za „dominantní ideologii“ v rámci antropologie své doby, tj. proti fundamentalistickému marxismu (pro něj ztělesněný jmény Claude Meillassoux či Maurice Godelier). Clastres ukazuje, že marxismus jakožto forma „ekonomismu“ je neadekvátním nástrojem pro analýzu primitivních společností zejména z toho důvodu, že není schopen reflektovat skutečnost, že „ekonomika“ není v těchto společnostech oddělena od „politiky“, resp. od společnosti jako takové. Primitivní společnosti jsou však založeny na

absolutní sociální kontrole ekonomických procesů, zejména prostřednictvím „zákazu“ produkce nadhodnoty, neboť její akumulace by nevyhnutelně vedla k instituci nerovností mezi lidmi, přesněji k vytvoření podmínek pro státní organizaci společnosti.

Ačkoli se tedy Clastres negativně vymezuje vůči dogmatickému marxismu (byť sám vysoce hodnotí teoretický a historický přínos Marxe samotného), nevyhýbá se „nemarkistické“ kritice kapitalismu, zejména v podobě kritiky nerovností mezi lidmi, které dle něj jdou proti lidské přirozenosti, tj. proti ideálu svobody (s. 254). Clastresovu analýzu primitivních společností je tak možné chápat jako pokus o „politizaci“ politické antropologie; ta by neměla být popisným projektem, nýbrž projektem bytostně etickým ve smyslu nemilosrdného odhalování principů fungování soudobých (státních) společností: je to princip sociálně reprodukováných nerovností mezi lidmi. „Politická“ dimenze Clastresových textů také spočívá v tom, že „demaskuje“ západní politickou filozofii, kterou v podstatě staví na hlavu: ukazuje, že povaha moci a násilí není taková, jak nám mocenská elita tvrdí. Moc a donucení totiž nejsou skladebními kameny sociální a politické organizace, resp. jsou, ale pouze ve společnostech státního typu. Studium primitivních společností v sobě tedy má určitý emancipační potenciál: primitivní společnosti jsou empirickými instancemi narušujícími teoretickou estetiku západní politické teorie, která legitimizuje nesvobodu jako údajně „normální“ a „přirozený“ stav lidské společnosti. Pierre Clastres, původním vzděláním filozof, jenž

„zběhl“ k empirické sociální vědě, stavi primitivní společnosti jako instanci pro reflexi sebestředných sociálních teorií, které o sobě konstruuje západní společnost. Vyzývá nás, abychom začali brát primitivní společnosti vážně (s. 167).

Pierre Clastres se zapsal zlatým písmem do dějin západní filozofie, a i proto by se jeho dílo mělo dávat za učebnicový příklad interdisciplinarity *par excellence*. Clastres totiž svými ranými texty významným způsobem ovlivnil myšlení autorského dua Gilles Deleuze a Félix Guattari, jež zásadním způsobem promluvilo do filozofického diskurzu 20. století a ustavilo se jako jistý prototyp poststrukturalistického myšlení. Clastres tyto dva autory ovlivnil svými analýzami vztahu války a státního zřízení, jimž se věnovali především ve své spoluautorské prvotině *Anti-Oedipus: Kapitalismus a schizofrenie* (původně 1972). V druhé části *Kapitalismu a schizofrenie* nazvané *Tisíc plošin* (česky v roce 2011: Hermann & synové; původně 1980) Deleuze a Guattari „věnovali“ Clastresovi celou kapitolu věnovanou analýze segmentárních společností, které jsou „válečnými stroji proti státu“ (srov. zejm. kapitolu „1933: Mikropolitika a segmentarita“, resp. kapitolu „1227: Pojednání o nomádologii: válečný stroj“ v *Tisíci plošinách*), byť se zde autoři od Clastresových původních interpretací poněkud odchylují.

Archeologie násilí oprávněně patří do zlatého fondu jak etnologické, tak – prostřednictvím Deleuze a Guattariho – filozofické literatury. Čtenářům by toto dílo nemělo uniknout.

Michal Růžička (KSS FF ZČU Plzeň)

Renáta Bojničanová – *Salustio Alvarado*, LAS TRADICIONES FOLKLÓRICAS EN LA CULTURA DE LOS PUEBLOS ESLAVOS. HISTORIA – CULTURA POPULAR – ARTE – LENGUA – LITERATURA – MITOS – MEMORIA COLECTIVA – CONCIENCIA NACIONAL / FOLKLORNÍ TRADICE V KULTUŘE SLOVANSKÝCH NÁRODŮ. HISTORIE – LIDOVÁ KULTURA – UMĚNÍ – JAZYK – LITERATURA – MÝTY – KOLEKTIVNÍ PAMĚŤ – NÁRODNÍ VĚDOMÍ. *Centro de Lingüística Aplicad Atenea. Madrid 2010, 266 s.–*

Na této publikaci se podíleli odborníci z pěti slovanských zemí a ze Španělska, kteří působí v sedmi různých vědeckých institucích. Většina příspěvků, ne však všechny, zazněla na Mezinárodním semináři univerzity Complutense *Folklor a literatura slovanských národů*, který se konal na fakultě filologie univerzity Complutense ve španělském Madridu 3. a 4. dubna 2008. Byl pořádán u příležitosti tří významných výročí slovenské folkloristiky: 180. výročí narození velkého sběratele lidové slovesnosti a slavného slovenského folkloristy 19. století Pavola Dobšinského (1828–1885) – 150. výročí prvního vydání jeho sbírky *Slovenské pověsti* – osmdesátileté jubileum významné slovenské folkloristky PhDr. Viery Gašparikové, DrSc., již je tento svazek věnován.

Knih je rozdělena do pěti kapitol. První se zabývá *Folklovními tradicemi ve slovenské kultuře*; Viera Gašpariková zde má dva příspěvky: *Pověsti Pavola Dobšinského v kontextu jeho doby a v současnosti* a *Lidové tradice spojené se zbojníky a jejich mezietský kontext*. Renáta Bojničanová, editorka a koordinátorka publikace, pojednává o *Zbojnictví v historii, v ústní tradici*